

Kirkemøtet 2014

Svein Arne Lindø, leders tale

Kjære statsråd, stortingsrepresentanter, gjester fra inn- og utland.

Kjære kirkemøtedelegater, vel møtt til det 31. Kirkemøtet i Den norske kirke.

Det å holde kirkemøte for 31. gang, er ikke noe jubileum. Men vi jubilerer. Kirkemøtet 2014 markerer 200-årsjubileet for Grunnloven. Det gjør vi sammen med både offentlige og private institusjoner og organisasjoner i hele landet dette året. Vi feirer og markerer at Grunnloven ble skrevet, og at den er blitt endret – en rekke ganger. Sist i 2012, da endringene angikk Den norske kirke direkte.

Fri til å tale, tro og tjene

Kirken deltar i Grunnlovsjubileet på ulike måter. Målet med deltakelsen er å gi kunnskap om nasjonens og kirkens felles historie. Vi skal peke på det ansvaret kirken har for å tale og handle der frihet og menneskerettigheter trues. En av årets viktigste Kirkemøtesaker er derfor menneskerettighetssaken. Mennesker av ulik tro og livssynsmessig overbevisning kan begrunne menneskerettighetene forskjellig, men komme til samme konklusjon. Vi lever i et livssynsåpent samfunn. Og vi lever i en verden der mennesker av ulik tro er grunnleggende utleverte til hverandres medmenneskelighet og solidaritet. Da trenger vi et språk vi kan enes om – et språk som vi sammen kan formulere prinsipper som sikrer menneskeverd og verner enkeltmenneskers integritet. Menneskerettighetene kan begrunnes i et kristent syn på menneskets ukrenkelighet og verdi. Kirkemøtet inviteres til å drøfte hvordan kirken kan arbeide for å beskytte menneskerettighetene, som en del av sitt diakonale oppdrag.

Den norske kirkes programerklæring for Grunnlovsjubileet er: Fri til å tale, tro og tjene. Dette er også overskriften for Kirkemøtet 2014. På Kirkemøteplakaten har vi trådt inn i rommet der Eidsvollsmennene drøftet seg fram til den første grunnlovsteksten. Vi har beveget oss helt til enden av rommet, til lyset og vinduet mot framtida.

Kirke i, og for folk – der de er

Den norske kirke var med å dra jubileet i gang 23. februar i år. Det ble holdt festgudstjenester over hele landet til minne om valgene til riksforsamling som ble holdt i kirker landet rundt fra februar 1814.

Valgene var de første nasjonale valgene i Norge, og prestene var PR-folk for statsmyndighetene. Slik er det ikke lenger, men Den norske kirkes sokn dekker hver kvadratmeter av landet også i dag. Det som gjorde kirken til en effektiv kommunikasjonsplattform i 1814, er fortsatt kirkens styrke: Den er lokal, den er overalt, der folk bor. Kirkens selvforståelse er å være kirke i, og for folk, der de er.

Kirkemøtet er satt til å lede en folkekirke som skal være tilgjengelig over hele landet. Den skal være åpen og inkluderende, bekjennende og misjonerende. Vi skal i handling vise toleranse for annerledes troende, samtidig som vi frimodig skal lære våre barn og unge i kristen tro og livstolkning. Også i 2014 skal Den norske kirke delta i samfunnsdebatten der menneskeverd, menneskerettigheter og forvaltning av naturressurser står på spill. Vi skal bli hørt. Vi vil bli hørt.

Kamp for frihet

Frigjøringsimpulsen i Grunnloven av 1814 satte ny kurs for det norske samfunnet. Det tok imidlertid tid å inkludere minoritetene. De siste 200 årene kan forstås som en stadig fornyet kamp for frihet og rettferdighet for flere. Jødeparagrafen er ofte blitt kalt 1814-grunnlovens største skamplott, og det er en god betegnelse. Vi skal imidlertid minne oss selv om at verken det norske samfunnet eller kirken gjorde seg ferdig med uretten mot jødene da paragrafen ble opphevet i 1851.

I en uttalelse fra 2012 minner Bispemøtet oss om at det forferdelige som skjedde med jødene under 2. verdenskrig, også i vårt land. Det er en alvorlig påminnelse om å være på vakt mot ideologiske krefter

som truer menneskeverdet og alle menneskers likeverd. Kirken har et særlig ansvar for å slå ring om religiøse minoriteter og andre utstøtte grupper som trues av undertrykkelse og forfølgelse. Det kristne menneskesynet forplikter kirken til å ta opp kampen mot antisemittismen og andre former for rasisme der slike holdninger kommer til overflaten, både i vårt land, i Europa og andre land. Det utfordrer oss i dag til fornyet bevissthet, årvåkenhet og handling.

Et annet eksempel er Sameparagrafen i Grunnloven av 1988. Den er et uttrykk for en nyervervet erkjennelse i det norske samfunnet, nemlig at den norske staten er etablert på territoriet til to folk. I et år da menneskerettigheter er en hovedsak på Kirkemøtet, er det relevant å minne om at sameparagrafen i Grunnloven handlet om å bringe den norske staten i samsvar med menneskerettslige prinsipper overfor urfolk.

Omstilling

I en kronikk i Klassekampen i dag, peker Kirkerådets direktør og jeg på at kirken har høyt utdannet arbeidskraft. Gjennom fristillingen fra staten kan Den norske kirke sammenliknes med en moderne kunnskapsorganisasjon. Vi skal ta ansvar for å lede vår egen organisasjon, men det krever rammebetingelser som muliggjør en moderne, kunnskapsbasert ledelse. Hva handler dette om?

I kunnskapsorganisasjoner vil de ansatte være med på å styre, de vil ikke bli styrt. I

kunnskapsorganisasjoner er strukturen flat. Tillit erstatter strenge kontrollregimer, og beslutningene fattes langt ute i organisasjonen. Derfor har kunnskapsorganisasjoner en desentralisert økonomi.

Kunnskapsorganisasjoner kjemper for forutsigbarhet fordi de hver dag lever med det motsatte.

Kunnskapsorganisasjonens største utfordring er mangel på forutsigbarhet. Uforutsette hendelser oppstår jevnlig. Derfor vil alltid kunnskapsorganisasjoner søke større forutsigbarhet i form av mer stabile rammebetingelser.

I dag er ikke vi som ledere i Den norske kirke gitt myndighet og ressurser til å bygge kirken som kunnskapsorganisasjon. Det er departementet som har ansvaret for rekruttering av prester. Staten har arbeidsgiveransvaret og ansvaret for lønns- og pensjonsutvikling for en stor andel av de kirkelige ansatte. Regjeringskollegiets dragkamper i statsbudsjettet avgjør kirkens midler – statlig og kommunalt – for ett år av gangen, og tildelingsbrevene styrer det økonomiske handlingsrommet. Statens politiske styringsbehov dekkes gjennom styringsdialogen og gjennom lovgivning.

Snart blir mye av dette ansvaret vårt eget. Den statlige styringen avtar, og den kirkelige styringen overtar. Det er åpenbart at dette er en enorm omstilling av Den norske kirke. Vi har vært vitne til statlige omstillingsprosesser som ikke har vært vellykkede. Utfordringen til statsråden er derfor å lære av disse erfaringene og ta omstillingen i Den norske kirke på største alvor.

Arbeidet med ny kirkeordning

Jeg blir glad av å lese tidligere Kirkemøters drøftinger og vedtak om Den norske kirkes relasjon til staten. Kirkens lederskap har arbeidet målbevisst med å omforme kirken til en selvstendig folkekirke: Både i ti-årene før Stortingsforliket, under de fire forliksårene og i den korte tiden etter Grunnlovsendingene i mai 2012. Kirkemøtet skal også i år jobbe med disse problemstillingene.

Jeg er blant dem som har vært utålmodig. Jeg syns det har hastet med å få orden på forholdet mellom stat og kirke. En stat kan ikke holde seg med en offisiell religion. En kirke kan ikke være styrt av staten, og kirkens medarbeidere kan ikke være statsansatte. Mye er allerede blitt virkelighet.

Nå sitter jeg i Kirkerådets midlertidige arbeidsgiverutvalg. Jeg ser hvor mye som må på plass før vi kan ta de neste skrittene. Jeg innser at vi må ile i et forsvarlig tempo. En virksomhetsoverdragelse krever utredninger, forhandlinger og politiske beslutninger. Nærmere 2000 som i dag er ansatt i staten, skal ivaretas på en skikkelig måte. Det samme skal de øvrige 5000 kirkelige ansatte. Og kirkens medlemmer skal få være trygge på at vi ikke tar kirken fra dem.

Til dette arbeidet trengs politisk vilje og visjoner. Det er viktig at ånden fra kirkeforliket blir videreført selv om forlikperioden er over. Folkekirken er for betydningsfull til at den skal bli brukt som brikke i politiske spill. Stortinget må sammen med Kirkemøtet finne løsninger som flest mulig kan samle seg bak. Til omstillingene vi skal igjennom, trenger vi også dyktige byråkrater, både i departementet og i Kirkerådets administrasjon. Samhandlingen mellom disse er god. Det ser alle som har møtt folkene fra departementet og Kirkerådet som nå turnerer rundt i bispedømmene for å informere og forankre. Vi som leder og følger dette arbeidet på nært hold, er betrygget. Det vi beslutter, blir fulgt opp på en solid og tillitvekkende måte.

Den norske kirke som arbeidsgiver

I tråd med Kirkemøte-vedtaket i 2013 jobbes det med sikte på at Den norske kirke skal bli eget rettssubjekt i 2017. Alle statlige ansatte skal deretter virksomhetsoverdras til dette nye rettssubjektet. Det betyr at vi i løpet av de 33 neste månedene må etablere mange og gode arbeidsgiverfunksjoner. For å hjelpe oss med å bli en god arbeidsgiver, har Kirkerådet pekt på KA – Kirkens arbeidsgiver- og interesseorganisasjon som samarbeidspart og mulig framtidig arbeidsgiverorganisasjon. Valget av KA betyr ikke at prester og kirkebyråkrater vil få mindre lønn, eller at pensjonen blir mindre eller mer usikker. Dette samarbeidet er heller ikke en forskuttering av kirkeordningsspørsmålene, som skal løses fram mot 2020. Forslaget om å samarbeide med KA vil heller ikke ha innvirkning på størrelsen på de statlige bevilgningene. Alt i alt har Arbeidsgiverutvalg og Kirkeråd lett etter den samarbeidsparten som best kan hjelpe hele Den norske kirke inn i - og gjennom - de store endringene vi står foran.

Størrelsen på administrasjonen

Som vi har sagt en rekke ganger tidligere, vil det være av strategisk og økonomisk betydning å holde ressursbruken til administrasjon på et så lavt nivå som mulig. Kirkerådets administrasjon saksforbereder og gjennomfører saker for Kirkerådet og Kirkemøtet. Økt saksmengde i disse organene gir flere og større arbeidsoppgaver for sekretariatet. I tiden framover er det også helt nødvendig å gjennomføre store utredninger på kirkeordning og utvikle og forvalte regelverk for dette. På samme måte skal arbeidsgiverfunksjonen utvikles.

Kirkerådet og Kirkemøtet skal forvalte en stadig økende tilskuddsøkonomi på en forsvarlig og fornuftig måte. Dette er nye og omfattende oppgaver som må møtes med kompetanse og kapasitet. Vi skal derfor fortsette å ha et kritisk blikk på størrelsen på Kirkerådets administrasjon, men det er viktig å holde den vurderingen sammen med spørsmålet om hvilke oppgaver sekretariatet skal utføre. Å diskutere størrelsen på sekretariatet løsrevet fra spørsmålet om hvilke oppgaver som skal løses, vil bare gi gale svar.

Samlivssaken

Kirkemøtet skal i år ta stilling til om kirken skal utvikle en liturgi for likekjønnede som ønsker vigsel eller forbønn for sitt samliv i kirken. Jeg har forsøkt på en åpen og ærlig måte å lese den utredning som Bispemøtets utvalg la fram og som dannet grunnlag for Bispemøtets uttalelse om saken. Det er min oppriktige mening at jeg i dette materialet ikke har funnet overbevisende argumenter for at kirken skal endre sitt syn på ekteskapet. Ekteskapet er så langt jeg kan forstå Guds gode ordning for samliv mellom kvinne og mann. Å utvikle en forbønnsliturgi vil etter min oppfatning være å gi læremessig legitimitet til likekjønnede ekteskap. Derfor kan jeg heller ikke støtte dette forslaget, og håper at et stort flertall av Kirkemøtets delegater vil samles seg om dette standpunktet.

Vårt møte vil i år bære preg av denne saken. Saken har stor offentlig interesse og mange enkeltpersoner følger den nøye fordi den angår deres liv direkte. Mange grupperinger i og utenfor kirken følger med fordi saken berører deres meninger og posisjoner.

Det er et stort ansvar å fremme en slik sak for Kirkemøtet. Ungdommenes Kirkemøte hadde på sitt møte i 2013 en sak med overskriften: «Hvordan snakke sammen om seksualitet og teologisk uenighet i kirken». Det heter i protokollen fra møtet: (UKM 05/13):

«Vi oppfordrer til en empatisk nysgjerrighet i møte med andres standpunkt i samlivsetiske spørsmål. Er det mulig å snakke sammen på en måte som verken fører til stigmatisering av dem som vil fastholde tradisjonelle normer og idealer for seksualitet og samliv, eller av dem som vil endre kirkens syn på dette området?»

Jeg vil gjøre Ungdommens kirkemøtes spørsmål til en oppfordring til oss

Ny salmebok

Da ny salmebok ble presentert 1. søndag i adventstiden, forstod jeg knapt nok hvilken skatt jeg holdt i hendene. Kirkerådet og Kirkemøtet har arbeidet med saken over år. Administrasjonen, prosjektgrupper, og ikke minst prosjektleder Vidar Kristensen og mangeårig ressursperson Åge Håvik har gjort en utrolig innsats på bakgrunn av de beslutningene som vi har fattet. Endelig er også salmer på tre samiske språk og kvensk kommet med. Samer og kvener kan nå synge salmer på hjertespråket fra vår felles salmebok, og menighetene får møte det samiske og kvenske som en naturlig del av vår kirkes felles salmearv. Sammen med ny bibeloversettelse i 2011 og ny grunnordning for gudstjenesten, har vi lagt et viktig grunnlag for at Den norske kirke skal kunne kommunisere med sin samtid. På mitt kjøkkenbord ligger salmeboka, den brukes til bønnebok om morgenen før jeg går til jobb. Hvilken rikdom! Ta den i bruk!

Samiske kirkedager i Mo i Rana

Jeg fikk gleden av å delta ved de samiske kirkedagene i Mo i Rana sist sommer. I seg selv er det et kunststykke å samle samer fra hele Nordkalotten til kirkedager. Språklig inkludering var en arrangementsmessig utfordring, som ble imponerende håndtert. Hele 10 språk var i bruk på åpnings- og avslutningsgudstjenestene. Åpningsdagen markerte FNs urfolksdag, og på kirkedagene ble en rekke temaer belyst under hovedoverskriften «Hellig jord! Hellig Ord»: Alt fra klima og urfolks åndelighet, samiske rettigheter til språk og kirke, det forsoningsarbeidet som er utført og som ennå ikke er fullført, og de store utfordringene som er felles over landegrensene med å rekruttere til kirkelig tjeneste. Alt dette førte oss tettere sammen. Det fikk sitt tetteste uttrykk gjennom gudstjenestefeiringen.

Jeg retter en særlig takk til Samisk kirkeråd, ikke minst til dets leder Anne Dalheim og til generalsekretær Tore Johnsen som bar mye ansvar for arrangementet.

KVs generalforsamling i Busan, Sør-Korea

Hvert syvende år samles Kirkenes verdensråd (KV) til generalforsamling, sist høst i Sør-Korea. Det er jo med en smule stolthet vi registrerer at Olav Fykse Tveit har opparbeidet seg en så solid posisjon som generalsekretær. Litt uærbødig kan en si om KV at det er som å bære sprikende staur. Gjennom debatter, til og med gjennom gudstjenester, morgen og kveldsbønner opplevde vi hvor mangfoldig sammensatt KV er.

KV er likefullt en viktig arena for kirkesamfunnene å finne sammen i viktige saker. Det å samles om en tydeligere forståelse av misjon er en begivenhet i seg selv. Mitt hovedinntrykk er likevel at engasjementet er aller størst rundt de samfunnsetiske spørsmålene. Manglende respekt for menneskerettigheter, mange kirkesamfunns vanskelige kår under politiske regimer er temaer som fremmes sterkt. Noe overraskende for meg, var det at det fremdeles fremmes sterk kritikk mot kirker fra nord for den måten de har drevet misjon på overfor land i sør. Våre kirker i nord blir oppfattet som en del av kolonihistorien. Det skal vi ikke avvise, selv om kritikken kan framstå nokså unyansert.

Under hele generalforsamlingen var det koreanske kirkesamfunn som demonstrerte mot KV. I sterke ordelag fremmet de sine synspunkter. Vi kjenner godt kritikk mot KV fra egne breddegrader, mer før enn nå.

Jeg er overbevist om at Den norske kirke både har nytte av å være medlem i KV og har en viktig rolle å spille i det brede økumeniske landskapet. I respekt for hverandres forskjellighet vil vi jobbe for større forståelse mellom kirkesamfunnene. I det teologiske arbeidet vil vi bidra til å føre kirkesamfunnene nærmere hverandre, og vi vil også gjennom dette arbeidet vise at vi er fri til tale, tro og tjene.

Biskoptilsetninger

Vi har til nå gjennomført to tilsetninger av biskop etter at tilsettingsmyndigheten ble lagt til Den norske kirke og Kirkerådet. En tredje kommer senere i år, i Nord Hålogaland. Biskop Stein Reinertsen og kommende biskop Per Arne Dahl er tilsatt gjennom omstendelige demokratiske prosesser, som er svært krevende for kandidatene.

Det engasjementet vi har opplevd i begge tilsettingene viser at kirken betyr mye for mange. Kirkens ledere, og ikke minst biskoper, betyr noe for folk, ja, mye mer enn en kanskje skulle tro. Det viser engasjementet. Intet skal sies fra Kirkerådets drøftinger i tilsettingssakene, men jeg skal bare si at det er et privilegium å få lede et råd som til de grader arbeider seg gjennom disse sakene på en respektfull og åpen måte. At det er uenighet, må tolkes som nettopp dette.

Ny frimodighet

For 200 år siden var kirkene valgkirker. Neste år inviteres kirkens medlemmer igjen til kirkevalg, og befolkningen står fritt til å velge tros- og livssynsmessig tilhørighet. En endret relasjon til staten gir Den norske kirke ny frimodighet til å være en bekjennende og misjonerende kirke: *Fri til å tale, tro og tjene* er derfor ikke bare Den norske kirkes programerklæring for grunnlovsjubileet. Det uttrykker vår selvforståelse i et livssynsåpent samfunn.